

ČÁST VŠEOBECNÁ

MARŠÁL JOFFRE.

V. J. Hauner:

Maršál Joffre.

Maršál Joseph Jacques Césaire Joffre, zemřelý dne 3. ledna 1931 ve věku 79 let, je jednou z osobností, ke které se vždy budeme vraceti v dějinách světové války. Jeho jméno je a zůstane tak nerozlučně spojeno s vítězstvím na Marně, které způsobilo obrat války a podmínilo konečné vítězství Dohody, že maršál Joffre na věčné časy zůstane hrdinou marnským, i když neúprosná historická kritika pozmění v tom-onom naše názory o bitvě. Neboť Marna nebyla vítězstvím lokálním, ani vítězstvím jedné armády, nýbrž vítězstvím jednoho světa proti druhému, vítězstvím, jež postihlo protivníka tak neočekávaně a tak cele, že jeho duše, úplně zmatená, nedovede pro ně najít jiného výkladu, než „zázrak“.

Nuže, tento „zázrak“ byl z největší části dilem a zásluhou toho, jenž po statečném boji se smrtí odešel navždy letošního 3. ledna.

Joseph Jacques Césaire Joffre se narodil v Rivesaltes v Pyreneích 12. ledna 1852. Absolvovav lyceum, vstoupil na Polytechnickou školu, z níž ho však vytrhla válka 1870. Zařaden býv do armády k dělostřelectvu, účastnil se obrany Paříže a vrátil se k dokončení svých studií již jako poručík. Roku 1872 dokončil školu a stal se poručíkem ženijním, neboť projevil značné vlohy technické, zejména matematické. Na škole byl „kamarádem úslužným, skromně ustupujícím, ale bez elanu, bez ohně, bez osobitosti“, praví jeho kolega, plukovník Mayer. Osobitost Joffreova se vytvořila teprve později: těžkou školou koloniální. Od 1885 do 1901 ztrávil většinu času v koloniích jako technický důstojník, stavitel drah a organizátor obranných zařízení. Od 1888 do 1892 pracoval v témže oboru ve Francii a v příštích dvou letech si získal důstojnictví Čestné legie za skvělý pochod do Timbaktu k záchraně zaskočené kolony Bonnierovy. 1897 byl tajemníkem Výboru pro vynálezy a pak do 1901 sloužil pod Gallieni na Madagaskaru. Vráťv se jako generál, dostal velitelství brigády dělostřelectva ve Vincennes, jmenován členem Technického ženijního výboru, 1903 náčelníkem ženijního odboru v ministerstvu národní obrany, 1905 divisionářem, potom velitelem II. sboru v Amiensu a od 1910 členem Vrchní válečné rady, kde mu pro válku bylo určeno místo velitele etap.

Z této kariéry vytrhla Joffra 1911 tzv. aféra Michelova. Tehdejší vicepresident Vrchní válečné rady, gen. Michel, dostal se do sporu s touto institucí, pro svoje radikální reformní návrhy na organizaci francouzského vojska a změnu válečného plánu. Michel byl totiž před válkou jediný Francouz na rozhodujícím místě, jenž správně předpověděl německý válečný plán: úmysl jíti se silnými armádami na pravý břeh Mósy do severní Belgie a zmobilisovati k tomu konci vedle aktivních nejméně ještě 12 rezervních sborů. Kdežto dosavadní francouzský koncentrační plán počítal pro první náraz jen s formacemi aktivními a následkem toho též s mnohem užší nástupovou frontou, hodlal Michel zdvojnásobiti francouzskou armádu po mobilisaci zřízení rezervních pluků, jež spojí s aktivními by utvořily polobrigády, dotovati patřičně ostatní zbraně, rozšířiti nástupovou frontu od Belfortu až k moři a přenést hlavní těžiště operací z Lotrinska na tížnici Antverpy—Paříž. Michelovy reformní návrhy, jež byly by vyžadovaly mj. též značných nákladů finančních, nenalezly porozumění ve válečné radě; došlo ke krizi ministerstva a nový ministr války, p. Messimy, svolav válečnou radu, předložil jí otázku, má-li dosavadní systém býti změněn.^{*)} Michel, jsa přehlasován všemi svými kolegy, vyjímaje jediného, jenž se vzdal hlasování, byl nucen odstoupiti a na místo jím uprázdňené, jež zároveň predestinovalo k vrchnímu velitelství na hlavní frontě, postaveni tři kandidáti: Pau, Castelnau a Joffre. Z těch první dva představovali typ důstojníků sešedivělých ve službě generálního štábu, s velkou praxí ve vedení vojsk a operací; Joffre naproti tomu byl technik a koloniál, jenž neprošel generál-

^{*)} Bližší o tom jakož i o válečných plánech najde čtenář ve spise autorově, jenž vyjde v nejbližší době pod názvem „Kritické příspěvky k dějinám Světové války“, I. část.

ním štábem ani válečnou školou. Ale Pau si dělal podmínky, jež pro válku byly by obmezily značně vliv civilního živlu na složení generálního štábu; Castelnau byl markýz a klerikál; republikánský ministr se tudíž rozhodl pro Joffrea, jenž byl v jistém smyslu outsiderem a dosud nepopsaným listem; Castelnau mu přidán jako pomocník.

Joffre, který obdržel titul „chef d'état major général de l'armée“ a byl určen k tomu, aby za války převzal vrchní velitelství, pustil se nyní do studia aktuálních otázek, které souvisely s budoucí válkou. Dal vojsku nový cvičební řád (1913) a nový válečný plán (18. IV. 1913, Plan XVII.); v obou se přiklonil k mladší škole, jež tehdy převládla v generálním štábu, k tzv. evolucionistům, kteří vedení de Négrierem, Pichonem, de Grandmaisonem a j. přiblížili se spíše učení německému o apriorním zasazení všech velkých jednotek do strategické fronty, tedy k strategii lineární, než ke klasickému francouzskému směru, reprezentovanému „doktrináři“ jako byl Langlois a Foch, již viděli úspěch v hluboké sestavě a využití strategického manévru rezerv (masse de manoeuvre). Není zde místo rozebírat tyto teorie, jež také v taktice dostaly svůj výraz de Grandmaisonovským heslem: „Nejlepším zajištěním je nerozvážnost.“ Také nelze zde analysovat plán XVII., jehož základní vadou bylo, že nepředvídal velké prodloužení nástupové fronty německé do Belgie až přes Mósu, umožněné nasazením 12 rezervních sborů hned do prvního, postupujícího sledu. Faktem jest, že plán byl, jak praví francouzské úřední dílo: „Koncepti stanovenou vrchním velitelem s jeho osobní odpovědností“, nebo-li, jak říká Joffre sám: „ideou, kterou vojevůdce nosí v hlavě, ale nepřenáší jí na papír“. O plánu nebylo diskuse, a to nejenom ve vlastním táboře, jak si stěžuje Lanrezac, nýbrž ani se spojenými Rusy; když byl Joffre upozorňován v srpnu 1913 v Petrohradě, že hlavní německý útok půjde Belgií, prohlásil tyto názory ruského generálního štábu za nemající vážných podkladů. Přesto Rusové slibili tehdy, že vystoupí již 15. dne mobilizačního s 800.000 muži proti Německu.

Byly-li chyby v koncepci plánu, která je věcí ideovou a tedy vždy spornou, bylo však, a to zásluhou Joffreovou, vše ostatní dobře připraveno. Reservní formace z velké části včleněny do armád neb zvláštních armádních skupin, do té míry, jak tomu nebylo dosud v žádném plánu, efektivnost armády zvýšena tříletou presenční dobou na maximum, výcvik a technika velmi zdokonaleny. Bolestný byl jen nedostatek hrubé polní artilerie, který byl pak ještě po léta trpce pocítován.

Za těchto okolností došlo k prvním bojům, jež nesou obyčejně název „pohraniční bitva“. Joffre sám charakterisuje svůj operační plán takto: „Hledati bitvu až po spojení všech vojsk, opírajíc o Rýn pravé křídlo svého celkového dispozitivu“, a dále: „Nezačínati proti Německu bitvy leda s veškerými svými vojsky dobře spojenými, dobře koordinovanými, ve styku navzájem... a atakovati se všemi sjednocenými silami německé armády“. Základní vada plánu, jenž těžiště útoků přeložil na vedlejší bojiště, do Lotrínk, zatím co hlavní německý nápor šel Belgií, nedovolila uskutečniti tento zá-

měr: Francouzské vojsko se nedostalo do boje jako celek, armáda podporující armádu, nýbrž zprvu ve dvou, později ve čtyřech skupinách (Belfort, Charmes, Stenay, Chimay) a utrpělo porážky, poněvadž velitelství porušilo zásadu o ekonomii sil.*) To a falešná taktika „offensive foudroyante“, způsobila mu veliké ztráty a ústup až do 29. srpna nabýval vzhledu katastrofálního; Joffre ztratil iniciativu operací a musil si po nějaký čas pomáhat přemísťováním sborů z úseku na úsek, improvizováním obrany na neudržitelných posicích (Amiens, Peronne) a formováním armád, jejichž části byly poraženy dříve, než byly pohromadě (6. armáda u Mesnilu, Proy-artu a Roye). Konečně dne 31. vymotá se Lanrezac, opuštěný u Guise, z nebezpečí obklíčení u St. Gobain; Joffre nařídí všeobecný ústup a pochod na Marneu, později až na Seinu. Prohlíží nyní jasně situaci: nutno se odpoutat od nepřítele, abychom nabyli zase svobody jednání. A tomu zůstává věren. Odmitá návrh Maunouryho, velitele 6. armády, udeřit z posice Clermont—Varberie do boku Němců, odbočivších od Compiègne a nechávajících stranou Paříž, a nařizuje Maunourymu ustoupit do Paříže. Nedá se také zlákat Frenchem, jenž chce již 1. září organisovati obranu Marny a žádá ho, aby couvl až k Seině. Odvrhuje myšlenku o b r a n y a koncipuje mnohem plodnější myšlenku v r a t n é o f e n s i v y z prostoru za Seinou, která má nastati ráno 6. září všemi armádami.

Skutečnost ho tentokráte obdařila zaslouženým štěstím. K vratné ofenzivě došlo dříve, než gros francouzských armád překročilo Seinu, neboť Joffre zastavuje již 4. září ústup armád a činí rozhodnutí: Eh bien, Messieurs, on se battra sur la Marne. Současně nařizuje, na základě konference Maunouryho s Angličany, nasaditi 6. armádu na pravém břehu Marny, na říčce Ourcq.***) Jeho klasický generální rozkaz čís. 6, vydaný o 22. hod., počínající slovy: „Využívaje nebezpečného postavení německé 1. armády...“ a končící: „očekávám, že každý se nechá raději zabiti na místě, než aby ustoupil“ je příliš znám, aby ho bylo třeba zde celý citovati. Podotýkám jen, že boj začal předčasně již 5. září, neboť velitel IV. německého rezervního sboru na Ourcq u zjistil násilným průzkumem existenci Maunouryho armády a přiměl Klucka, aby mu hned ráno poslal pomoc; útok Maunouryho se tudíž nerozvinul tak rychle a tak mohutně, jak Joffre zamýšlel, a bitva měla různé peripetie, jimž nebylo lze se vyhnouti. Joffre přes to vytrval; jako učinil vše možné, aby před bitvou spravil skleslou náladu vojska i velitelů, upozornil na chyby dosavadní taktiky, obnovil kázeň a uspořádal velitelství (33 generálů sesazeno a nahrazeno jinými!), tak v bitvě samé pevnou rukou disponoval sbory a jednotkami, jak toho vyžadovala

*) Hluboký rozbor příčin francouzského neúspěchu až do Marny najde čtenář m. j. v článku polského majora gen. štábu Roly-Arciszewského v Belloně, 1929, zes. 1., s názvem Dowodzenie.

**) Následkem toho opraví i Galliéri svůj předešlý operační rozkaz, daný Maunourymu o útoku na levém břehu Marny. Arciszewski správně podotýká: Obala to legende, jakoby vydán bez čekania na rozstrzygnięcie swego przelozonego rozkazu, porwał za sobą nie zdecydowanego na bitwę Joffre'a. — Byl tedy Joffre, nikoli Galliéri, skutečným iniciátorem bitvy na Marně a její koncepcí je od něho.

situace. Jemu vskutku patří hlavní zásluha o morální předpoklady vítězství,*) třebaže operační stránka je spíše dílem jeho tehdejšího operačního chefa, † gen. Berthelota, jenž právě nyní odešel za svým mistrem.***) Bud' jak bud', Marna rozhodla osud Francie a tím umožnila konečný triumf Dohody.

Vítězství marnské učinilo rázem Joffrea nejpopulárnějším a nejvlivnějším z vůdců světové války. Jeho autorita u vlády vzrostla tak, že po celý rok 1914 i 1915 bylo to jediné vrchní velitelství, GQG, jež vedlo válku. Civilní vládní orgány ustoupily úplně do pozadí a mohutná postava Joffreova soustředila na sebe téměř diktátorskou moc. Sám Poincaré praví o tom ve svých memoirech, „že veliký hlavní stan se považoval, po dobu války, za zcela neodvislý na vládě“. Poměr mezi vládou a hlavním stanem nebyl v té době ve Francii uspořádán, stejně jako byl po celý rok 1915 nevyjasněn i u jiných států, zejména v Anglii, kde rovněž mohutná osobnost Kitchenerova zastíňovala element civilní. Žádný ze států nebyl připraven na dlouhou válku; když se její nutnost ukázala po přechodu do období bojů posíčních, bylo teprve kdy uspořádati poměry mezi civilní a vojenskou mocí, jak toho vyžadovala republikánská, parlamentní vláda. Ale po celý rok 1915 Joffre se svým příslovečným „olympijským klidem“ byl postavou převládající; teprve neúspěch u Artois (v červnu) a podnik dardanelský, jemuž odporoval, přinutily vrchního velitele vzdáti se jistých prerogativ, ale i tu ještě byla koncem června stanovena formulka: „Nejvyšší vedení války zahrnující všechny různé obory (vojenský, diplomatický, finanční, hospodářský a politický) vykonává president republiky, sekundovaný vrchním velitelem. Je mu při tom pomáháno (assisté) Nejvyšší radou národní obrany“****) Teprve když se gen. Galliéri stal ministrem války a jako odborník se nechtěl podřídit hlavnímu stanu, a zejména když v říjnu nastoupil jako ministerský předseda Briand, jenž měl svoje strategické nápady, došlo k další diskusi, v níž nakonec Joffre podržel vrch: vláda se přizpůsobila nazírání hlavního stanu a dekretem z 2. prosince jmenovala Joffra „vrchním velitelem všech francouzských armád“, první to krok ke konečné jednotě velitelství. Šlo tehdy hlavně o podřízení nové soľuňské armády francouzskému vrchnímu veliteli.

Rok 1916 přinesl dvě veliké akce: Verdun a Sommu. Bitva na Sommě byla Joffrem připravována do všech podrobností již od

*) Foch napsal o Joffrovi: Il ne fait rien par lui même. Il faut qu'on lui propose quelque chose, qu'on lui prépare un plan. Il sait faire travailler. Lui, il pèse et décide. Les flots, la tempête! Il reste toujours le même. C'est sa force.

**) Henri Mathias Berthelot narodil se 1861; byl před válkou v operačním oddělení hlavního štábu a byl jedním z tvůrců plánu č. XVII. Za světové války byl zástupcem gen. Pellého, jenž byl Joffreovým chelem štábu (major-général) a pracoval stále v operačním oddělení. R. 1917 poslán do Rumunska reorganizovat armádu a má lví podíl na úspěchu rumunské armády u Maracesti, jímž další postup Němců do Multanska zražen. R. 1918 velel na francouzské frontě 5. armádě na řece Vesle, kterou vedl až ke konečné ofenzivě, kdy vystřídán Guillaumatem. Po válce guvernérem štrasburským a členem Nejvyšší válečné rady.

***)) Bourget, Gouvernement et commandement Paris 1930, p. 136 & passim.

konce roku 1915 a vrchní velitel se nedal odchýliti od svého úmyslu, začítí ji, jako část společné ofensivy spojenců na všech bojištích, až 1. července. Zato Verdun přišel neočekávaně a napíal nervy francouzského vojska i obyvatelstva do nejvyšší míry. Na Joffrea se shrnula hromada výčitek, že se včas nepostaral o zabezpečení pevnosti. Není zde místo touto otázkou se zabývat; jisto jest, jakmile se nebezpečí projevilo, že Joffre se zase ukázal celým mužem. Hrdiny verdunskými jsou Pétain, Nivelle a Mangin; odpovědnost však za to, že Francie nebyla poražena a že bylo učiněno vše, aby Němci neprorazili, má Joffre; jeho klid, jeho jasné dispoice, jeho ekonomie sil, jichž vyšetřil ještě pro sommskou ofensivu, po druhé zachránily Francii. Krise nebyla lehčí než marnská a proto též zásluha vrchního velitele není menší než 1914: Němci se po druhé přesvědčili, že proti takovému muži ničeho nesvedou.

Jestliže Verdun otrásl postavením Falkenhaynovým, měli bychom si mysliti, že zpevnil posici Joffreovou vůči Dohodě. Ale nestalo se tak. Politické vlivy působící na ministerstvo Briandovo, kritika poslanců, z nichž mnozí byli členy armády nebo podléhali různým jejím náladám, a zejména též neúspěch rumunské ofensivy koncem 1916 vzbudily přání, uspořádat jinak velitelství. Tak došlo k dekretu ze dne 13. prosince, jenž učinil z Joffra technického poradce vlády, t. j. formálně skutečného generalissima, jakým byl na příklad v Anglii Robertson. Možná, že dekret byl Briandem míněn tak, jak praví latinské přísloví: *Promoveatur ut amoveatur*. Ale v prvním okamžiku nikdo, ani Joffre sám, nechápal změnu, která se stala, jako odstavení. Považoval se za představeného Nivelleova a podal vládě 14. prosince notu, v níž žádal, aby mu jako členu válečného výboru bylo svěřeno vrchní řízení operací na různých válečných jevištích a aby byl pověřen koordinováním operací francouzských s armádami spojeneckými, tedy tím, čím byl teprve v březnu 1917 obmyšlen Foch. Ale vláda, zejména adm. Lacaze, zastupující nového ministra války Lyauteye, se nepřiklonila k tomuto stanovisku. Lacaze odpověděl 21. jménem vlády, že Joffreovi nepřísluší zvláštní štáb, nýbrž jen „bureau d'études“, že nevelí, nýbrž toliko oznamuje velitelům rozhodnutí vlády a že generál Nivelle, nový vrchní velitel, závisí jedině na ministru války, s nímž koresponduje přímo.*)

To konečně Joffreovi otevřelo oči. Dne 26. prosince se odebral do Elysejského paláce a odevzdal presidentovi a ministroví list, v němž praví: „Myslím, že nemohu za těchto podmínek vzítí na se odpovědnost, ježto nemám prostředků ji vykonávat. Mám tudíž čest žádati vás, pane ministře, abyste mne ráčil zprostiti funkcí stanovených dekretem z 13. prosince, doplňujícím dekret z 2. prosince 1915“.

Téhož dne byl novým dekretem zbaven všech úředních funkcí a udělena mu hodnost maršála Francie, obnovena zase po 46 letech.

Od té doby se uchýlil do soukromí; jeho jedině oficielní poslání bylo 1917 do Spojených států, kde jeho popularita, spojená s ve-

*) Srv. Bourget, l. cit. p. 152 seq. a Mermeix: Joffre. La première crise du commandement. Paris 1919.

likou noblesou vystupování — nikdy nepromluvil o svých osobních věcech — velmi přispěla k tomu, nadchnouti americký lid pro horlivou účast ve válce, kterou nově zřízené americké prapory pomohly pak 1918 přivést k šťastnému konci. Ještě r. 1918 byl Joffre zvolen členem Akademie francouzské.

Jeho joviálnost, prostota a přirozenost vůči všem vojínům i nejvyšším osobám přinesla mu název: papa Joffre. Byl bez odporu vedle Kitchenera nejvíce vynikající osobností války do r. 1916. Dvakrát zachránil Francii a tím věc spojenců; dvakrát položil nepříteli mez, kterou on nemohl překročiti. Lze kritisovati jeho válečný plán i různé operace za války samé, ale nesmíme při tom zapomenouti, že se mu nedostalo oněch výhod, jež měl jeho pozdější veliký nástupce, maršál Foch. Nebyl nikdy generalissimem všech spojenců a nejednal v době, kdy technická příprava pro konečné úsilí byla už dokončena. Pro něho strategie nepřestala býti „systémem výpomoci“ a tento systém ovládal s rozvahou, energií a pevností tak, jak sotva kdo jiný by byl konal lépe. Byl velikým charakterem, celým mužem, právě ve chvíli, kdy toho věc spojenců více potřebovala, než čehokoli jiného. Jeho robustní postava takřka symbolem byla sloup, jenž zaručoval, že nepovolí. *Fortis et tenax vir.*

Podplukovník Josef Hloušek:

Výrobní soběstačnost, její důležitost pro obranu státu a jak jí stát může dosáhnouti.

I.

Vymezení pojmů.

V blahopřání, jež tlumočil v roce 1918 jménem válečného kabinetu anglický ministerský předseda Lloyd George československé vládě, jsou obsaženy tyto významné věty: „Udatná vytrvalost a sebezářivost Vašich krajanů nás všechny naplnila obdivem. Ona ukazuje, co může býti vykonáno, aby se triumfovalo nad časem, nad prostorem i nad nedostatkem hmotných potřeb tím, že se udržuje duch svobody v srdci vojáků.“

Proč klademe do úvodu této studie hlavně rázu materiálního právě tato slova velkého anglického státníka, která jsou chvalozpěvem na morální hodnoty našeho zahraničního vojska?

Zajisté jen proto, abychom hned na počátku zdůraznili první a základní předpoklad pro úspěšné provádění obrany státu: *m r a v n í k v a l i t y n á r o d a*.

Tento základní předpoklad však nesmí býti chápán snad tak, že materiálním přípravám obrany státu nemusí býti věnována tatáž péče jako přípravě morální. Pečlivý hospodář stará se o všechny potřeby svého hospodářství, chce-li zajistiti členy své rodiny a svůj majetek pro budoucnost.